

Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (fjärde avdelningen)

den 7 april 2016*

”Begäran om förhandsavgörande — Självständiga handelsagenter — Direktiv 86/653/EEG — Artikel 17.2 — Kundersättning — Villkor för beviljande — Värkning av nya kunder — Begreppet nya kunder — Kunder till huvudmannen som för första gången köper varor som handelsagenten fått i uppdrag att sälja”

I mål C-315/14,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen, Tyskland) genom beslut av den 14 maj 2014, som inkom till domstolen den 2 juli 2014, i målet

Marchon Germany GmbH

mot

Yvonne Karaszkievicz,

meddelar

DOMSTOLEN (fjärde avdelningen)

sammansatt av ordföranden på tredje avdelningen L. Bay Larsen, tillika tillförordnad ordförande på fjärde avdelningen, samt domarna J. Malenovský, M. Safjan, A. Prechal och K. Jürimäe (referent),

generaladvokat: M. Szpunar,

justitiesekreterare: handläggaren C. Strömholm,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 4 juni 2015,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Marchon Germany GmbH, genom C. Stempfle, C. Nitsche, A. Zafar och A. Herbertz, Rechtsanwälte,
- Yvonne Karaszkievicz, genom G. Heinicke, Rechtsanwalt,
- Tysklands regering, genom T. Henze, B. Beutler, J. Kemper och J. Mentgen, samtliga i egenskap av ombud,
- Tjeckiens regering, genom M. Smolek, J. Vlácil och T. Müller, samtliga i egenskap av ombud,

* Rättegångsspråk: tyska.

— Europeiska kommissionen, genom K.-P. Wojcik och E. Montaguti, båda i egenskap av ombud,
och efter att den 10 september 2015 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,
följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artikel 17.2 a i rådets direktiv 86/653/EEG av den 18 december 1986 om samordning av medlemsstaternas lagar rörande självständiga handelsagenter (EGT L 382, s. 17; svensk specialutgåva, område 6, volym 2, s. 150).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan Marchon Germany GmbH (nedan kallat Marchon) och Yvonne Karaszkievicz angående den kundersättning Yvonne Karaszkievicz har krävt av Marchon till följd av att hennes agenturavtal sagts upp.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

- 3 I andra och i tredje skälet i direktiv 86/653 anges följande:

”Skillnaderna inom [Europeiska unionen] mellan de nationella lagarna om handelsrepresentation påverkar i hög grad konkurrensvillkoren för och utövandet av denna näringsverksamhet samt försämrar både det befintliga skyddet för handelsagenter gentemot deras huvudmän och skyddet för affärsuppgörelser. Dessutom är dessa skillnader av sådant slag att de försvårar möjligheterna att ingå och genomföra avtal om handelsrepresentation mellan huvudman och handelsagent i olika medlemsstater.

Varuhandeln mellan medlemsstaterna bör ske på villkor liknande dem som gäller inom ett enskilt medlemsland, vilket nödvändiggör ett inbördes närmande mellan medlemsstaternas rättssystem i den utsträckning som krävs för en väl fungerande gemensam marknad. I detta hänseende undanröjs inte de ovannämnda skillnaderna genom föreskrifterna om lagvalsklausuler, även om de skulle göras likformiga, och därför är den föreslagna harmoniseringen nödvändig, trots att dessa föreskrifter finns.”

- 4 I artikel 1.1 och 1.2 i direktivet föreskrivs följande:

”1. De harmoniseringsåtgärder som fastställs i detta direktiv skall tillämpas på medlemsstaternas lagar och andra författningar om förhållandet mellan handelsagenter och deras huvudmän.

2. Med handelsagent avses i detta direktiv en självständig agent med varaktig behörighet att förhandla om försäljning eller köp av varor för en annan persons räkning, här nedan kallad huvudman, eller att förhandla om och slutföra sådana affärsuppgörelser i huvudmannens namn och för dennes räkning.”

- 5 Artikel 3 i nämnda direktiv har följande lydelse:

”1. Handelsagenten skall i sin verksamhet tillvarata huvudmannens intressen och handla plikttroget och redligt.

2. Handelsagenten skall i synnerhet

- a) på lämpligt sätt sträva efter att förhandla om och, där så är lämpligt, träffa de affärssuppgörelser som han har till uppgift att sköta,

...”

- 6 Artikel 17.1 och 17.2 i samma direktiv har följande lydelse:

”1. Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att se till att handelsagenten efter det att agenturavtalet upphört att gälla får ersättning i överensstämmelse med punkt 2 eller får skadestånd i överensstämmelse med punkt 3.

2.

- a) Handelsagenten skall ha rätt till gottgörelse, om och i den mån som

— han har skaffat huvudmannen nya kunder eller i betydande omfattning har ökat affärsvolymen med befintliga kunder och affärerna med dessa kunder fortsätter att ge huvudmannen ansevärda fördelar,

och

— betalningen av denna gottgörelse är rimlig med hänsyn till samtliga omständigheter och då särskilt handelsagentens förlust av provision på affärer med dessa kunder. ...

- b) Gottgörelsens storlek får inte överskrida ett belopp motsvarande en årlig ersättning beräknad med utgångspunkt från handelsagentens genomsnittliga årsersättning under de senaste fem åren. Om avtalet ingåtts inom de senaste fem åren, beräknas gottgörelsen med utgångspunkt från genomsnittsansättningen under perioden i fråga.

...”

Tysk lagstiftning

- 7 I 89b § punkt 1 handelslagen (Handelsgesetzbuch) föreskrivs följande:

”Efter det att ett agenturavtal har upphört att gälla har handelsagenten rätt till en rimlig gottgörelse från huvudmannen om och i den mån som

1. nya kunder som handelsagenten har tillfört huvudmannen fortsätter att ge huvudmannen en väsentlig fördel efter det att agenturavtalet har upphört,
2. betalningen av denna gottgörelse är rimlig med hänsyn till samtliga omständigheter och då särskilt handelsagentens förlust av provision på affärer med dessa kunder.

Det är att jämföra med att tillföra en ny kund när handelsagenten har ökat handeln med en befintlig kund i så hög grad att det ur ekonomisk synpunkt motsvarar ett tillskott av en ny kund.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågan

- 8 I sin verksamhet som grossist för glasögonbågar saluför Marchon ett sortiment glasögonbågar av olika modeller, märken och kollektioner till en kundkrets bestående av optiker.

- 9 För att främja försäljningen av sina glasögonbågar använder sig Marchon av flera handelsagenter. Bolaget ger var och en av dem i uppdrag att förhandla om försäljningen, inte av samtliga glasögonbågar i bolagets sortiment, utan av ett eller flera bestämda märken. Det framgår av beslutet om hänskjutande att varje handelsagent, inom samma geografiska område, konkurrerar med de handelsagenter som fått i uppdrag av Marchon att sälja glasögonbågar av bolagets övriga märken.
- 10 Yvonne Karaszkiwicz, som arbetade som handelsagent åt Marchon mellan september 2008 och juni 2009 hade fått i uppdrag av bolaget att sälja glasögonbågar av märkena C.K och F. I detta syfte tillhandahöll Marchon henne en förteckning över optiker som bolaget redan hade affärsrelationer med avseende glasögonbågar av andra märken. Yvonne Karaszkiwicz förhandlade huvudsakligen med dessa optiker om försäljning av de glasögonbågar hon fått i uppdrag att sälja.
- 11 Efter det att hennes avtal sagts upp krävde Yvonne Karaszkiwicz en kundersättning av Marchon enligt 89b § handelslagen. Hon gjorde bland annat gällande att de optiker som, tack vare hennes inverkan, köpt glasögonbågar av märkena C.K och F. för första gången skulle betraktas som nya kunder i den mening som avses i denna bestämmelse, även om de redan fanns med på den kundförteckning som bolaget hade försett henne med.
- 12 Landgericht München I (regional domstol i München I) biföll Yvonne Karaszkiwicz talan, men begränsade av skälighetshänsyn beloppet av den begärda gottgörelsen till hälften av det Yvonne Karaszkiwicz hade yrkat. Den domstolen fann nämligen att det förhandlingsarbete som utförts av Yvonne Karaszkiwicz hade underlättats av det faktum att de nya kunder hon påstod sig ha tillfört Marchon redan tidigare kände till detta bolag.
- 13 Marchon överklagade beslutet till Oberlandesgericht München (regional appellationsdomstol i München). Efter det att sistnämnda domstol fastställt avgörandet, väckte bolaget en revisionstalan vid Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen).
- 14 Den hänskjutande domstolen anser att utgången i målet beror på tolkningen av artikel 17.2 a i direktiv 86/653, och särskilt på om en handelsagent ska anses ha skaffat ”nya kunder”, i den mening som avses i denna bestämmelse, under sådana omständigheter som de i det nationella målet.
- 15 Enligt den domstolen skulle begreppet nya kunder, i den mening som avses i nämnda bestämmelse, kunna begränsa sig till att avse personer som inte, innan den berörda handelsagenten kom in i bilden, haft någon som helst affärsrelation med huvudmannen. Nämnda domstol frågar sig emellertid om det inte borde göras en vidare tolkning av denna bestämmelse när handelsagenten, på grund av huvudmannens försäljningsorganisation, har hand om försäljningen av endast en del av huvudmannens varor. Om man utgår från andemeningen och syftet med direktiv 86/653, särskilt syftet att skydda handelsagenten gentemot huvudmannen, skulle nämligen personer som dittills inte av huvudmannen köpt någon av de varor som handelsagenten fått i uppdrag att sälja, oberoende av vilka transaktioner som kan ha skett mellan dessa personer och huvudmannen när det gäller andra varor, kunna betraktas som nya kunder i den mening som avses i artikel 17.2 a i detta direktiv.
- 16 Mot denna bakgrund har Bundesgerichtshof (Federala högsta domstolen) beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande fråga till domstolen:

”Ska artikel 17.2 a första strecksatsen i [direktiv 86/653] tolkas så, att den utgör hinder för en nationell bestämmelse enligt vilken ’nya kunder’ också kan vara sådana av handelsagenten värvade kunder som redan har affärsrelationer med huvudmannen avseende varor som ingår i huvudmannens produktsortiment, men inte avseende de varor som huvudmannen gett handelsagenten ensamrätt att saluföra?”

Begäran om återupptagande av den muntliga delen av förfarandet

- 17 Marchon har genom ansökan som inkom till domstolens kansli den 18 november 2015 begärt att det muntliga förfarandet ska återupptas.
- 18 Marchon har i huvudsak gjort gällande att parterna inte avhandlat vissa av de uttryck som använts av generaladvokaten i hans förslag till avgörande, nämligen produkt, ny kategori av produkter och märke.
- 19 Enligt artikel 83 i domstolens rättegångsregler får domstolen efter att ha hört generaladvokaten, när som helst, besluta att den muntliga delen av förfarandet ska återupptas, bland annat om domstolen anser att den inte har tillräcklig kännedom om omständigheterna i målet, eller om en part, efter det att den muntliga delen har förklarats avslutad, har lagt fram en ny omständighet som kan ha ett avgörande inflytande på målets utgång, eller om målet ska avgöras på grundval av ett argument som inte har avhandlats mellan parterna eller de berörda som avses i artikel 23 i stadgan för Europeiska unionens domstol.
- 20 I förevarande fall finner domstolen, efter att ha hört generaladvokaten, att den har tillgång till alla uppgifter den behöver för att kunna besvara den fråga som ställts av den hänskjutande domstolen och att prövningen i målet inte ska ske med hänvisning till någon ny omständighet som kan ha ett avgörande inflytande på målets utgång eller på grundval av ett argument som inte har avhandlats inför domstolen.
- 21 När det gäller uttrycken produkt, ny kategori av produkter och märke, som generaladvokaten har använt i sitt förslag till avgörande, så har parterna haft gott om tillfällen att avhandla dessa uttryck i sina skriftliga yttranden och under förhandlingen.
- 22 Marchons begäran om att det muntliga förfarandet ska återupptas ska under dessa förhållanden avslås.

Prövning av tolkningsfrågan

- 23 Innan domstolen går in på bedömningen av den fråga som ställts av den hänskjutande domstolen, kan det påpekas att direktiv 86/653, enligt artikel 1 i direktivet, harmoniserar medlemsstaternas lagar och andra författningar om förhållandet mellan agenturavtalets parter, och i artiklarna 13–20 särskilt lagar och andra författningar om ingående och uppsägning av agenturavtal.
- 24 I fråga om uppsägning av agenturavtal åläggs medlemsstaterna enligt artikel 17 i direktivet att införa ett system för gottgörelse av handelsagenten och de ges möjlighet att välja mellan två former av gottgörelse, antingen en ersättning som fastställs i enlighet med kriterierna i punkt 2 i samma artikel, det vill säga systemet med kundersättning, eller en ersättning för skada enligt de kriterier som är angivna i punkt 3 i artikeln, det vill säga systemet med skadestånd (dom Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, punkt 24).
- 25 Det är klarlagt att Förbundsrepubliken Tyskland har valt systemet med kundersättning.
- 26 Den hänskjutande domstolen vill med sin fråga få klarhet i om artikel 17.2 a första strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas så, att de kunder som handelsagenten värvat som kunder för de varor som agenten fått i uppdrag av huvudmannen att sälja kan betraktas som nya kunder i den mening som avses i denna bestämmelse, även om dessa kunder redan hade affärsrelationer med huvudmannen avseende andra varor.
- 27 Enligt artikel 17.2 a första strecksatsen i direktiv 86/653 har handelsagenten rätt till gottgörelse om och i den mån som han eller hon har skaffat huvudmannen nya kunder eller i betydande omfattning har ökat affärsvolymen med befintliga kunder och affärerna med dessa kunder fortsätter att ge

huvudmannen anse enlig fördelar. Betalningen av denna gottgörelse ska vara rimlig med hänsyn till samtliga omständigheter och särskilt den provision som handelsagenten förlorar och som är en följd av affärssuppgörelser med dessa kunder.

- 28 Självordalydelsen i denna bestämmelse, i det att det görs skillnad mellan nya kunder och befintliga kunder, kan visserligen antyda att endast de som huvudmannen, fram till handelsagentens inblandning och rent allmänt, inte haft någon affärsrelation med ska betraktas som nya kunder. Det kan emellertid inte endast med utgångspunkt i dessa uttryck med säkerhet fastställas om en kunds karaktär av ny eller befintlig ska bedömas i förhållande till hela huvudmannens sortiment eller i förhållande till vissa särskilda varor.
- 29 Artikel 17.2 i direktiv 86/653 bör emellertid tolkas mot bakgrund av det sammanhang i vilket den förekommer och de mål som eftersträvas med direktivet (se, för ett liknande resonemang, dom Csonka m.fl., C-409/11, EU:C:2013:512, punkt 23, och Vnuk, C-162/13, EU:C:2014:2146, punkt 42).
- 30 När det, för det första, gäller det sammanhang i vilket bestämmelsen förekommer, utgör bestämmelsen, såsom anges i punkt 23 i denna dom, en av de åtgärder som harmoniserar de bestämmelser som är tillämpliga på agenturavtal. Det framgår av artikel 1.2 i direktiv 86/653 att handelsagenten, inom ramen för ett sådant avtal, är en självständig agent med varaktig behörighet att förhandla om försäljning eller köp av varor för huvudmannens räkning eller att förhandla om och slutföra sådana affärssuppgörelser i huvudmannens namn och för dennes räkning.
- 31 Det följer dessutom av artikel 3.1 och 3.2 i detta direktiv att handelsagenten, inom ramen för detta avtal, ska tillvarata huvudmannens intressen, bland annat genom att på lämpligt sätt sträva efter att förhandla om och, där så är lämpligt, träffa de affärssuppgörelser som han eller hon har till uppgift att sköta.
- 32 Som den tyska regeringen har påpekat i sitt skriftliga yttrande beror föremålet för handelsagentens verksamhet således på lydelsen av det avtal som förbinder handelsagenten med huvudmannen, särskilt på parternas överenskommelse avseende de varor som huvudmannen ska köpa eller sälja genom denna agent.
- 33 När det, för det andra, gäller de mål som eftersträvas med direktiv 86/653, kan det påpekas att detta bland annat syftar till att skydda handelsagenten gentemot huvudmannen (se, för ett liknande resonemang, dom Honyvem Informazioni Commerciali, C-465/04, EU:C:2006:199, punkt 19, och dom Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, punkt 23). Domstolen har redan fastställt att artikel 17 i detta direktiv är av avgörande betydelse i detta hänseende (se, för ett liknande resonemang, dom Unamar, C-184/12, EU:C:2013:663, punkt 39). Ordalydelsen av andra punkten i denna artikel ska därför tolkas på så sätt att den bidrar till att skydda handelsagenten och följaktligen fullt ut beaktar handelsagentens insatser vid fullgörandet av de transaktioner han eller hon fått i uppdrag att utföra. Begreppet "nya kunder", i den mening som avses i denna bestämmelse, kan därför inte tolkas restriktivt.
- 34 Mot bakgrund av ovanstående anser domstolen att bedömningen av om en kund är ny eller befintlig i den mening som avses i artikel 17.2 i direktiv 86/653 ska göras med utgångspunkt från de varor som handelsagenten har fått i uppdrag av huvudmannen att förhandla om och, i förekommande fall, träffa avtal om köp eller försäljning av.
- 35 I en sådan situation som den i det nationella målet, i vilken handelsagenten enligt sitt agenturavtal ska förhandla om försäljningen av en del av huvudmannens sortiment och inte hela sortimentet, så förhindrar det förhållandet att en person redan hade affärsrelationer med huvudmannen angående andra varor inte att denna person kan betraktas som en ny kund, som värvats av handelsagenten, när vederbörande genom sina ansträngningar har lyckats etablera en affärsrelation mellan denna person och nämnda huvudman avseende de varor som handelsagenten har i uppdrag att sälja.

- 36 Machon har emellertid gjort gällande att de kunder som Yvonne Karaszkievicz har hänvisat till inte i detta fall kan betraktas som nya kunder i den mening som avses i artikel 17.2 i direktiv 86/653 med avseende på de varor som sålts av henne. Dessa kunder hade nämligen redan affärsrelationer med Marchon avseende glasögonbågar som motsvarar de bågar som denna handelsagent hade i uppdrag att sälja, eftersom dessa sistnämnda glasögonbågar endast var av andra märken.
- 37 Enbart det förhållandet att de kunder som en handelsagent värvat till sin huvudman redan köpt varor av huvudmannen, som till sin beskaffenhet är jämförbara med de varor som handelsagenten förhandlat med dessa kunder om att sälja, såsom i det nationella målet, räcker inte för att anse att dessa sistnämnda varor redan ingick i den befintliga affärsrelationen med dessa kunder.
- 38 Under dessa omständigheter och med hänsyn till handelsagentens verksamhet som försäljare, som beskrivits i punkterna 30 och 31 i denna dom, ska det provas om försäljningen av de aktuella varorna har krävt särskilda förhandlingsinsatser av handelsagenten och en särskild försäljningsstrategi, för att skapa en särskild affärsrelation, i synnerhet i den mån dessa varor tillhör en annan del av huvudmannens sortiment.
- 39 Som generaladvokaten har påpekat i punkt 52 i sitt förslag till avgörande kan det förhållandet att en huvudman ger en handelsagenten i uppdrag att sälja nya varor till kunder med vilka huvudmannen redan har vissa affärsrelationer tyda på att dessa varor härrör från en annan del av sortimentet än den som dessa kunder dittills köpt och att avsättningen av nämnda nya varor till dessa kunder kräver att handelsagenten skapar en särskild affärsrelation, vilket det emellertid ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.
- 40 Denna bedömning styrks av att försäljningen av varor ofta går till på olika sätt beroende på vilka märken varorna tillhör. Domstolen har i detta hänseende redan uttalat att ett varumärke, förutom att det fungerar som en ursprungsangivelse för varor och tjänster, ofta är ett verktyg för kommersiella strategier som används i synnerhet i reklamsyfte eller för att förvärva ett gott rykte för att få kunderna att bli lojala (dom Interflora och Interflora British Unit, C-323/09, EU:C:2011:604, punkt 39).
- 41 Sådana omständigheter som i det nationella målet, i vilka, som det framgår av begäran om förhandsavgörande, huvudmannens utbud av varor är uppdelat i olika märken och var och en av huvudmannens handelsagenter har i uppdrag att förhandla om försäljningen av endast ett eller några av dessa märken, tycks således tyda på att handelsagenterna måste skapa en särskild affärsrelation med varje kund som avser just de märken som omfattas av handelsagentens uppdrag. Det ankommer dock på den hänskjutande domstolen att göra denna bedömning.
- 42 Slutligen, vad gäller Marchons argument att det är lättare för handelsagenten att få avsättning för nya varor till personer som redan har affärsrelationer med huvudmannen, så kan detta påstående, om man antar att det stämmer, beaktas till fullo av den nationella domstolen i samband med den bedömning som ska göras för att, i enlighet med artikel 17.2 andra strecksatsen i direktiv 86/653, fastställa en rimlig gottgörelse (se, för ett liknande resonemang, dom Volvo Car Germany, C-203/09, EU:C:2010:647, punkt 44).
- 43 Mot bakgrund av ovanstående ska den fråga som ställts besvaras enligt följande. Artikel 17.2 första strecksatsen i direktiv 86/653 ska tolkas så, att de kunder som handelsagenten värvat som köpare av de varor agenten har fått i uppdrag av huvudmannen att sälja ska betraktas som nya kunder, i den mening som avses i denna bestämmelse, även om dessa kunder redan hade affärsrelationer med huvudmannen avseende andra varor, när agentens försäljning av de förstnämnda varorna har krävt att det skapats en särskild affärsrelation, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.

Rättegångskostnader

- 44 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (fjärde avdelningen) följande:

Artikel 17.2 a första strecksatsen i rådets direktiv 86/653/EEG av den 18 december 1986 om samordning av medlemsstaternas lagar rörande självständiga handelsagenter ska tolkas så, att de kunder som handelsagenten har värvat som köpare av de varor agenten har fått i uppdrag av huvudmannen att sälja ska betraktas som nya kunder, i den mening som avses i denna bestämmelse, även om dessa kunder redan hade affärsrelationer med huvudmannen avseende andra varor, när agentens försäljning av de förstnämnda varorna har krävt att det skapats en särskild affärsrelation, vilket det ankommer på den hänskjutande domstolen att pröva.

Underskrifter